

DE PEDAGOOG 04

UITGAVE VAN DE NVO - JAARGANG 17 - DECEMBER 2016

‘Ik ben geen probleemkind’

Zin en onzin evidence-based werken

Regeldruk in de gehandicaptensector

Theraplay verbetert relatie ouders en Tom

Update beroepscode voor pedagogen

Tijd

"Ik hoop dat pedagogen de tijd nemen om achterover te leunen, om te kijken en te luisteren naar de kinderen in de gesloten jeugdzorg", zegt Rolf Orthel in het omslaginterview. "En niet onmiddellijk klaar staan met een oordeel of behandelplan."

Zelf nam de tachtigjarige filmmaker ruim de tijd om de jongeren, of 'kinderen' zoals hij ze consequent noemt, die zijn opgenomen bij Transferium Jeugdzorg te leren kennen. Pas toen het onderling vertrouwen was gegroeid, nam Orthel zijn camera mee.

Zo'n vermoeden had ik al, toen ik zijn documentaire *Ik ben geen probleemkind, ik ben een uitdaging* voor de eerste keer zag. Wow, daar moet hij enorm veel tijd ingestoken hebben! Hoe kunnen 'kinderen' het anders goed vinden dat je een ongemakkelijke speltherapieessie, samen met stuntelende ouders, filmt. Of een huilbui van een jongen. Of een zoenpartij op de luchtplaats. Of een ontboezeming over liefdesverdriet, in de vorm van een gedicht. Zoiets krijg je alleen voor elkaar als je er tijd en aandacht - dat is hetzelfde - aan besteedt.

Rolf Orthel nam een jaar de tijd om zijn film te maken. Hij mag zich gelukkig prijzen. Zorgprofessionals krijgen juist steeds minder tijd voor hun mensen, zo staat in een artikel over regeldruk in de gehandicaptensector.

'In de zorgplannen schrijf ik op wat we graag zouden bieden aan de bewoners, maar dit is echt papieren werkelijkheid. Mijn hond krijgt dagelijks meer aandacht dan bewoners op de groep.'

Nog een pleidooi voor tijd en aandacht komt van NVO-lid Mary Mijnlieff. Zij begeleidde een leerkracht met een leerlinge wiens moeder ging sterven. Die leerkracht kreeg, na het overlijden, wekelijks een half uur de tijd voor het rouwende meisje. 'Samen maakten ze een herinneringsdoos met foto's, een kledingstuk en een recept van moeder. En ze bezochten samen haar graf.'

Grote teleurstelling toen vlak voor het uitkomen van *de Pedagoog* bleek dat de film van Rolf Orthel niet - volgens planning - in januari wordt uitgezonden op de Nederlandse televisie. Wordt het pas 24 april?!

Dames en heren, tegen die tijd brengen we het echt wel weer onder uw aandacht.

Annemiek Haalboom
Hoofdredacteur *de Pedagoog*

16

'Regeldruk leidt tot minder tijd voor bewoners en uitgebluste zorgprofessionals'

Renske Leijten, pagina 16

4

Cover: Filmscène uit 'Ik ben geen probleemkind...'

4 'Ik ben geen probleemkind'
Intieme documentaire over jongeren in de gesloten jeugdzorg. Interview met filmmaker Rolf Orthel

12 De effectief bewezen pedagoog
Vier pedagogen over zin en onzin van evidence-based werken

16 Bureaucratemonster
Regeldruk in de gehandicaptensector

24 Nee! Ik wil niet!
Tom (5) en zijn ouders leren elkaar begrijpen via Theraplay

32 Update beroepscode
Over de herziene beroepscode voor pedagogen

rubrieken

8 Uit de wetenschap: Peer van der Helm

9 Column Stijn Sieckelincx

10 Onderzoeksnieuws

11 Hier doe ik het voor: Mary Mijnlief

19 Gegrepen: *In Utero*

20 Promovendus Gerine Lodder

23 Gastcolumn: Olaf Stomp

27 Juridische en beroepsethische vragen

28 Supervisie en TWR

29 Vijf vragen aan Hans Spigt

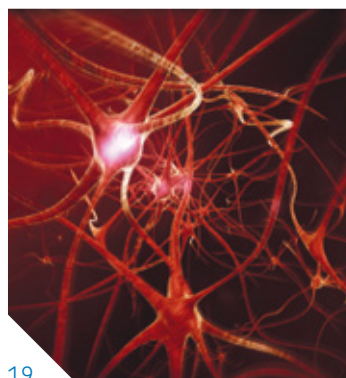
30 Pas verschenen

36 Studenten & starters

37 NVO-lid: Judith Jong

38 Ledennieuws

40 Op de werkvloer: Marije Kordes

19

‘Ik ben geen probleemkind’

Filmmaker Rolf Orthel heeft zijn leven lang al een warm hart voor kinderen. Dit jaar maakte hij voor het eerst een documentaire over hen. *Ik ben geen probleemkind, ik ben een uitdaging* gaat over de jongeren die gedwongen zijn opgenomen bij JeugdzorgPlus.

Op verzoek van Rolf Orthel (80) spreken we af in zijn woonplaats Amsterdam, in filmmuseum EYE. Met uitzicht op het IJ vertelt hij dat de titel van zijn film afkomstig is van een tegeltje. Hij zag het hangen in een huiskamer, op een van de eerste dagen dat hij rondliep bij Transferium Jeugdzorg en is gemaakt door een van de jongeren. “Een tegeltjeswijsheid”, noemt hij het. “Na die eerste keer is het tegeltje zoekgeraakt. Ik heb het nooit teruggevonden.”

Vertrouwen

De film ging eind september in première op het Nederlands Film Festival, in de categorie ‘lange documentaire’. Rolf Orthel had toen zelf al een stuk of zeven voorvertoningen achter de rug.

“Bij een film als deze – een zogenaamde walled-city film – hangt alles af van vertrouwen en toestemming”, legt hij uit. “Je komt zo’n instelling niet zomaar binnen. Ik heb eerst toestemming gevraagd aan de directeur, toen aan de

Wieke, een van de hoofdrolspelers

kinderen en daarna ben ik langsgedaan bij hun ouders thuis. Bij de overeenkomst is afgesproken dat de film door iedereen die erin voorkomt moet worden goedgekeurd. Dus hebben we verschillende voorstellingen gehouden, voor een zaal met dertig mensen en soms ook voor één kind. Alleen Wieke wilde er graag een scène uit hebben die erg privé was. Verder is er geen seconde aan de film veranderd.”

Therapiegesprekken

Van Wieke zitten er wel meer intieme scènes in de film. Zoals een EMDR-sessie, waarbij ze haar therapeut vertelt over het moment dat ze zich het meest in de steek gelaten voelde door haar moeder: ‘Ik lag in elkaar geslagen op de grond, zij bleef gewoon aan tafel zitten en nam een slok van haar wijn.’ Ook van Iris, die al langer bij Transferium Jeugdzorg verblijft en wie het leven zichtbaar heel zwaar valt, kreeg Orthel toestemming om haar therapiegesprekken te filmen. Ontroerend is het gesprek op haar achttiende verjaardag. ‘Denk je dat je je vandaag gaat snijden of batterijen slikken?’, vraagt haar therapeut. Iris twijfelt, ze weet het niet zeker. ‘Maar ik denk van niet, want m’n moeder komt me zo ophalen en ik wil het wel een beetje gezellig houden thuis.’ Ze stroopt haar mouw op en laat een tatoeage op haar onderarm zien: *Stay Strong*. In de volgende scène gaat de voordeur van Transferium van het slot. Iris’ moeder wacht haar buiten op, met open armen en hangt haar dochter een feestelijke verjaardagsjerp om de schouders.

Zonder camera

Hoe is het gelukt om de jongeren zo dicht op te huid te filmen, op zulke kwetsbare momenten? Om te beginnen heeft hij eerst een paar maanden alleen maar rondgelopen, zonder camera, vertelt Rolf Orthel.

“Twee, drie keer in de week ging ik langs. Een halve dag. Dan bij de ene groep, dan bij de andere. Ik legde de kinderen uit dat ik eventueel een film wilde maken over hun leven. En tot op zekere hoogte waar ze mee zaten. Dus niet over jeugdzorg, maar over hén.”

Van de directeur, Vrank Post, mocht hij alles filmen. “Een paar groepsleiders vonden het vervelend. Dan ga ik natuurlijk niet doorduwen: maar het mag van de baas! Zo bleven er uiteindelijk nog zo’n vier groepen over waar ik langsging. Daar praatte ik met een kind en een week later weer met

datzelfde kind. Zo ontstaat er – misschien wel wederzijdse – belangstelling. Ze moeten mij ook leren kennen. Op een gegeven moment is er voldoende vertrouwen.”

Soms tot Orthels eigen verbazing. Zo draagt de stoere Daniel opeens – “dit heb ik nog nooit aan iemand verteld, u bent de eerste” – een gedicht voor over ‘houden van’. Geschreven voor zijn ex die hem verweet dat het mannen alleen om seks te doen is.

Een paar jongeren zijn tot zijn spijt niet in de film terecht gekomen. Meestal omdat hun ouders geen toestemming gaven. “Een meisje had ik er dolgraag in gehad. Vader en moeder in vechtscheiding, verder een heel gewoon gezin. Zij was daar terechtgekomen omdat ze loyaal wilde zijn aan vader én moeder. Ze was in tweeën gescheurd. Bij haar vader hoorde ze allemaal slechts over haar moeder en omgekeerd. Daar was ze totaal van in de war. Haar ouders wilden absoluut niet dat zij meedeed aan de film. Dan houdt het op.”

Meester De Bruin

Rolf Orthel heeft de film opgedragen aan zijn kleinzoon Lasse. In het commentaar vertelt hij dat Lasse was opgenomen in de gesloten jeugdzorg, bij Het Poortje in Groningen. Op de muur van zijn kamertje stond met grote hanenpoten geschreven: HELP en DOOD.

Rolf Orthel: ‘De kinderen hebben me niet meer losgelaten’

- “Dat heeft een enorme indruk gemaakt op ons als grootouders.” Maar het was niet direct de aanleiding om de film te maken. Eigenlijk weet hij niet wanneer hij precies op het idee kwam. Het heeft te maken met een gevoel voor kinderen dat hij zijn levenlang al heeft gehad. Orthel begon ooit als regieassistent van filmer Bert Haanstra en maakte als regisseur en producent tientallen films en documentaires. Dit is zijn eerste film over jongeren. Misschien heeft het te maken met zijn eigen jeugd.
- “Toen ik een jaar of vijftien was, dat was in 1951, had je in Den Haag clubhuis De Mussen. Opgezet door meester De Bruin, zoals hij voor de kinderen heette. Hij was al voor de oorlog begonnen te werken voor de arbeidersjeugd. Het bijzondere was dat hij mensen uitnodigde om voor ‘zijn’ kinderen op te komen treden. Geen amateurtoneelgezelschappen of musici, maar beroepsmensen. Mijn vader, die beroepspianist was, heeft daar een paar keer opgetreden. Hij kreeg een boekje cadeau dat meester De Bruin over zijn kinderen had geschreven. Dat boekje heb ik tien keer gelezen. Ik wilde erheen!”
- Hij is naar dat clubhuis in de Schilderswijk gegaan omdat hij een vader zocht, zegt Rolf Orthel. “Mijn vader werkte altijd en deze meester De Bruin nam de tijd voor mij. Terwijl hij zijn handen vol had aan zijn arbeiderskinderen. Ik herinner

me een jongen die een hamer kreeg en op de binnenplaats mocht rammen op kisten, dozen en stukken ijzer. Alles moest kapot. Die jongen kwam een paar keer terug en vroeg toen aan meester De Bruin: Is er nog iets anders te doen? Hij heeft toen leren lassen.”

Tijd

Zijn film gaat over de jongeren bij Transferium en niet over het reilen en zeilen van de jeugdzorg, benadrukt Rolf Orthel. “Dat is een andere film. In Groningen hebben we wel treurige dingen meegemaakt met onze kleinzoon. Hij had een goede begeleider, kon met die man door één deur. Maar na twee maanden werd die begeleider overgeplaatst en kwam er een nieuwe. Toen kon Lasse het hele verhaal opnieuw vertellen. Daar kun je best een film over maken, over het functioneren van een instelling. Maar dan kom je niet meer aan de kinderen toe.”

Wat kunnen pedagogen opsteken van de film? Voor wie heeft hij de film gemaakt?

Rolf Orthel: “Ik kan heel weinig met doelgroepen. Bij de films die ik heb gemaakt, heb ik er nooit een seconde over nagedacht. Het zijn de onderwerpen die ik zelf belangrijk vind en interessant. Maar ik hoop dat pedagogen achterover leunen en – zoals ik de tijd heb genomen om te kijken en te luisteren naar de kinderen – iets vergelijkbaars beleven in

Scène uit ‘Ik ben geen probleemkind...’

Intiem inkijkje Transferium Jeugdzorg

In de documentaire *Ik ben geen probleemkind, ik ben een uitdaging* geeft Rolf Orthel een intiem inkijkje in het dagelijks leven van jongeren in Transferium Jeugdzorg. Een gesloten instelling voor JeugdzorgPlus in Heerhugowaard, met tien gloednieuwe groepswooningen en een school. Wat de jongeren achter de rug hebben? Criminaliteit, drugs, misbruik, poging tot zelfmoord.

“Ik ben hier gekomen om te kijken en te luisteren naar de kinderen”, zegt Orthel in het begin van de film. In anderhalf uur tijd leren we zes, zeven jongeren beter kennen. Coole Daniel, die onverwacht een liefdesgedicht voorleest voor zijn ex. Immer verdrietige Iris, die zichzelf snijdt en batterijen slikt. Verlegen EJ (officieel ErikJan), die moeiteloos piano, gitaar én drums speelt. Stoere Wieke, die niemand durft te vertrouwen. En gevoelige Matthijs, net uit de kast. We zijn aanwezig bij emotionele therapiegesprekken, EMDR-sessies, zittingen van de kinderrechter ter plekke bij Transferium en een docentenoverleg. De filmmaker komt heel dicht bij de jongeren. Bij hun plezier, hoop, onzekerheid, boosheid en kwetsbaarheid.

anderhalf uur. Dus niet onmiddellijk klaar staan met meningen en gedachtes over kinderen. Wie weet krabt een pedagoog zich dan wel achter het oor en denkt: sta ik niet te snel klaar met mijn oordeel of behandelplan? Misschien is de film een pleidooi voor ‘neem de tijd’.

Kleinzoon

‘De kinderen hebben me niet meer losgelaten’, vertelt de filmmaker in een commentaar aan het eind van de film. Mij ook niet, beken ik hem: ‘Ik ben van hen allemaal gaan houden.’ Dat was ook het effect op het publiek bij de officiële première op het Nederlands Film Festival in Utrecht.

Rolf Orthel: “Het ging helemaal niet over een goede of een slechte film. Maar over de kinderen die zoveel indruk maakten. Het lijkt redelijk gelukt om dicht bij die zes, zeven kinderen te komen en iets te proeven van wat er zich in hun leven, in hun hoofd en in hun hart afspeelt.”

Bij de première waren ook drie jongeren uit de film aanwezig.

Stoere Wieke, muzikale EJ en Iris met haar stay-strong-tatoeage. Kleinzoon Lasse was er ook. Het gaat beter met hem, vertelt Rolf Orthel aan het eind van de film: Lasse heeft zijn rijbewijs, is aan het klussen en verdient zijn eerste geld. “Zelf heeft Lasse de indruk dat die opname bij Het Poortje hem geholpen heeft. Hij vond het een prachtige film. Na afloop stuurde hij een sms’je: Super, opa!”

tekst: Annemiek Haalboom

Ik ben geen probleemkind, ik ben een uitdaging is - nog even geduld - op 24 april 2017 te zien op NPO 2. De dvd (15 euro) is na die datum te bestellen via: vanderhoopfilm@planet.nl. Op verzoek kunnen speciale voorstellingen worden georganiseerd. Neem hiervoor contact op met vanderhoopfilm@planet.nl of met rolf.orthel@xs4all.nl. Kosten worden per situatie bekeken.